

KOALICJA „POLSKA WOLNA OD GMO”
ul. Chłodna 48 lok. 153
00-872 Warszawa

<http://www.polska-wolna-od-gmo.org>

DO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH

WNIOSEK O INTERWENCJĘ

W SPRAWIE
NIEPRAWIDŁOWOŚCI DOTYCZĄCYCH
STOSOWANIA
ORGANIZMÓW GENETYCZNIE
ZMODYFIKOWANYCH
W
ROLNICTWIE I ŻYWNOŚCI
NA TERYTORIUM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, grudzień 2008 r.

SPIS TREŚCI

Pismo Przewodnie	str. 3
Uzasadnienie	str. 6
1.1. Wniosku o pociągnięcie do odpowiedzialności Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi Pana Marka Sawickiego za zaniedbania skutkujące skażeniem biologicznym terytorium Polski przez organizmy genetycznie modyfikowane.....	str. 7
1.2. Interwencji w sprawie przywrócenia postępowania prokuratorskiego w celu pociągnięcia do odpowiedzialności członków Komitetu Ochrony Roślin PAN.....	str. 9
2.1. Interwencji w sprawie wyegzekwowania obowiązku znakowania żywności transgenicznej.	str. 11
2.2. Wystąpienia w sprawie uznania nowelizacji ustawy o paszach za niezgodną z Konstytucją RP	str. 12
2.3. Wystąpienia w sprawie uznania za niezgodny z Konstytucją RP oraz normami prawa międzynarodowego – projektu nowej ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych”.....	str. 14
Podsumowanie.....	str. 25
Zakończenie	str. 26
Lista członków instytucjonalnych Koalicji „POLSKA WOLNA OD GMO.....	str. 27
Załączniki Dowody	str. 30

KOALICJA „POLSKA WOLNA OD GMO”
ul. Chłodna 48 lok. 153
00-872 Warszawa

<http://www.polska-wolna-od-gmo.org>

Rzecznik Praw Obywatelskich

Dr Janusz Kochanowski

Dotyczy: Żywności genetycznie modyfikowanej oraz upraw roślin transgenicznych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Szanowny Panie Doktorze,

Zwracamy się do Pana w sprawie o fundamentalnym znaczeniu dla zdrowia Polaków oraz dla przyszłości polskiego rolnictwa.

1. W roku 2007 rozpoczęto nielegalne uprawy transgenicznej odmiany kukurydzy MON 810, która podczas całego cyklu wegetacji zdolna jest do wytwarzania białka trującego dla owadów oraz niebezpiecznego dla ludzi, zwierząt i środowiska naturalnego.

2. Od szeregu lat na teren Polski napływają szerokim strumieniem produkty żywnościowe oraz pasze wyprodukowane z roślin genetycznie modyfikowanych, których spożywanie niesie za sobą poważne ryzyko dla zdrowia ludzi i zwierząt.

Wbrew obowiązującym przepisom żywność GMO nie jest w Polsce znakowana.

Wprowadzenie żywności i upraw roślin GMO, po cichu, bez informowania społeczeństwa polskiego, dokonywane jest na drodze intensywnego lobbingu koncernów biotechnologicznych oraz powiązanych z nimi naukowców.

Działania te pozostają w skrajnej sprzeczności z obowiązującym prawem przy całkowitej bierności administracji rządowej i służb państwowych odpowiedzialnych za bezpieczeństwo żywności i pasz oraz ochronę środowiska naturalnego.

Koalicja „POLSKA WOLNA OD GMO” wielokrotnie - lecz bezskutecznie interweniowała do władz Rzeczypospolitej Polskiej o podjęcie kroków w kierunku wprowadzenia całkowitego zakazu stosowania organizmów genetycznie modyfikowanych na terytorium Polski, dopóki nie zostanie osiągnięty stan pełnej pewności naukowej, co do bezwarunkowego bezpieczeństwa GMO stosowanych w żywności i paszach oraz uwalnianych do środowiska naturalnego.

W związku z brakiem właściwej reakcji na dotychczasowe nasze wystąpienia, mając na uwadze skalę negatywnych skutków spowodowanych ww. zaniechaniem, zwracamy się do Pana o niezwłoczne podjęcie w ramach kompetencji Rzecznika Praw Obywatelskich następujących działań:

1. W odniesieniu do nielegalnych upraw roślin GMO:

1.1. Wystąpienie do Prokuratora Generalnego o ściganie, a do Premiera rządu RP z wnioskiem o wyciągnięcie konsekwencji w stosunku do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi Pana Marka Sawickiego za dopuszczenie do skażenia biologicznego Kraju spowodowanego nierejestrowanymi uprawami kukurydzy GMO.

1.2. Wystąpienie do Prokuratora Generalnego o podjęcie interwencji nadzwyczajnej w sprawie umorzenia postępowania przez Prokuraturę Rejonową dla Warszawy-Śródmieście w związku z zawiadomieniem o prawdopodobieństwie popełnienia przestępstwa przez członków Komitetu Ochrony Roślin Polskiej Akademii Nauk polegającego na braku zgłoszenia nielegalnych upraw kukurydzy GMO w roku 2007.

2. W odniesieniu do żywności i pasz z GMO

2.1. Wystąpienie do Premiera rządu RP o niezwłoczne wyegzekwowanie od podległych mu ministerstw obowiązku znakowania żywności zawierającej lub wyprodukowanej przy zastosowaniu organizmów genetycznie modyfikowanych.

2.2. Wystąpienie do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z konstytucją Ustawy o paszach z dnia 22 lipca 2006 r. (Dz.U. 2006 Nr 144 poz. 1045 z późn. zm.).

2.3. Wystąpienie do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z Konstytucją RP obowiązującej Ustawy z dnia 22 czerwca 2001 r. o organizmach genetycznie zmodyfikowanych (Dz.U. 2001 Nr 76 poz. 811, z późn. zm.) oraz „a priori” projektu rządowego nowej ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych”.

2.4. Wystąpienie do Premiera RP w sprawie podjęcia interwencji na szczeblu Komisji Europejskiej w sprawie dostosowania aktualnie obowiązującego prawa wspólnotowego dotyczącego organizmów genetycznie zmodyfikowanych do wymogów konwencji międzynarodowych oraz zapisów Traktatu Europejskiego.

2.5. Wystąpienie do Premiera Rządu RP w sprawie przestrzegania zapisów Ramowego Stanowiska Polski w sprawie organizmów genetycznie zmodyfikowanych przyjętego w dniu 3 kwietnia 2006 r.

Z poważaniem

w imieniu Komisji Sterującej Koalicji „POLSKA WOLNA OD GMO”

Paweł Połaniecki

UZASADNIENIE

Koalicja „POLSKA WOLNA OD GMO”
Wystąpienie do Rzecznika Praw Obywatelskich Rzeczypospolitej Polskiej
Warszawa, grudzień 2008 r.

Ad 1.1.

Dotyczy wniosku o pociągnięcie do odpowiedzialności Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi Pana Marka Sawickiego za zaniedbania skutkujące skażeniem biologicznym terytorium Polski przez organizmy genetycznie modyfikowane (GMO).

Od kilku lat na terenie Polski prowadzone są intensywne akcje propagujące stosowanie upraw roślin genetycznie modyfikowanych.

Rolnicy, a szczególnie plantatorzy kukurydzy skłaniani są do stosowania materiału siewnego roślin transgenicznych z pominięciem procedury uzyskania rejestracji oraz zezwolenia wymaganego obowiązującą Ustawą o organizmach genetycznie zmodyfikowanych z dnia 22 lipca 2001 r. (Dz.U. Nr.76, poz. 811 z późn. zm.)

Należy także podnieść, iż art. 57 ust. 3 Ustawy o nasiennictwie z dnia 27 kwietnia 2006 r. (Dz.U. 2003 Nr 137, poz.1299, z późn. zm.) stwierdza jednoznacznie: „Materiał siewny odmian genetycznie modyfikowanych nie może być dopuszczony do obrotu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.”

Nie ulega wątpliwości, że celem legislatora krajowego formułującego taki zapis było stworzenie ustawowej podstawy dla władz wykonawczych w celu niedopuszczania, a więc zakazu w formie odmowy wydania zezwolenia na każdy wniosek dotyczący obrotu GMO na terytorium Polski.

Istotnym elementem tego zapisu jest również zobowiązanie odpowiednich służb Państwa do egzekwowania i kontroli przestrzegania tego zakazu.

W tym miejscu należy podać, że od dnia wejścia w życie przedmiotowej ustawy, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi nie wydało żadnego rozporządzenia ani innego aktu prawnego dla jej egzekwowania.

W praktyce, po wejściu Polski do „strefy krajów Schengen” przez granice naszego państwa mogą napływać transporty nasion roślin genetycznie modyfikowanych bez żadnej kontroli.

Członkowie Koalicji „POLSKA WOLNA OD GMO” interweniowali w tej sprawie u ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w listopadzie 2007 r. po tym, jak w mediach ukazały się informacje o zasiewach kukurydzy transgenicznej MON 810 na obszarze około 300ha.

Dowód nr 1: Pismo z dnia 23 listopada 2007 r.

Pomimo wyraźnego wskazania zaistniałych w ubiegłym roku okoliczności oraz zakresu łamania obowiązującego prawa przez nielegalnych dystrybutorów i plantatorów, Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi Pan Marek Sawicki nie podjął żadnych kroków dla zidentyfikowania użytkowników nasion transgenicznych.

Według danych rozpowszechnianych przez Polski Związek Producentów Kukurydzy obszar upraw kukurydzy genetycznie modyfikowanej przekroczył 300 hektarów w roku 2007.

Spowodowało to niekontrolowane przedostanie się organizmów genetycznie modyfikowanych do łańcucha żywnościowego oraz zanieczyszczenie środowiska naturalnego na terytorium Polski.

Koalicja „POLSKA WOLNA OD GMO” ponownie interweniowała u Ministra Pana Marka Sawickiego w lutym 2008 roku, a więc przed zasiewami kukurydzy.

W liście otwartym przygotowanym na spotkanie członków Koalicji z ministrem w dniu 25.02.2008 r. wskazano na zagrożenie dalszym rozprzestrzenianiem nielegalnych upraw. Wykazano również niezbędność podjęcia natychmiastowych czynności ustawowych dla ich eliminacji oraz kontroli przepływu materiału siewnego zawierającego GMO, uzasadniając to wymogami obowiązujących Ustawy o nasiennictwie oraz Ustawy o organizmach genetycznie zmodyfikowanych.

Dowód nr 2: List otwarty do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25.02.2008r. z załącznikami.

Do dnia dzisiejszego minister nie podjął w tym kierunku żadnych działań.

W wyniku wyżej wymienionego karygodnego zaniechania areal nielegalnych plantacji kukurydzy genetycznie modyfikowanej rozszerzył się w bieżącym roku do około 3000 ha.

Polska bezpowrotnie straciła status kraju wolnego od GMO.

Konsekwencje tego stanu rzeczy są zgubne dla wizerunku Polski jako jednego z nielicznych w Europie producentów stosującego wyłącznie konwencjonalne i ekologiczne metody produkcji rolnej.

Minister Marek Sawicki jest odpowiedzialny za wszelkie wyniki z tego powodu straty gospodarcze, ekonomiczne i społeczne oraz dopuszczenie do skażenia środowiska naturalnego terytorium Rzeczypospolitej Polskiej o niespotykanej dotychczas skali.

W związku z powyższym zarzuty postawione w punkcie 1.1. niniejszego wniosku są całkowicie uzasadnione, zaś interwencja Rzecznika Praw Obywatelskich niezbędna.

Załączniki :

Dowód nr 1: Pismo z dnia 23 listopada 2007 r.

Dowód nr 2: List otwarty do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25.02.2008r. z załącznikami.

Ad 1.2

Dotyczy interwencji w sprawie przywrócenia postępowania prokuratorskiego w celu pociągnięcia do odpowiedzialności członków Komitetu Ochrony Roślin PAN.

W dniu 23 listopada 2007 r. Paweł Połanecki - Członek Koalicji „POLSKA WOLNA OD GMO” wystosował do Prokuratury Rejonowej Warszawa-Śródmieście Północ zawiadomienie o prawdopodobieństwie popełnienia przestępstwa przez członków Komitetu Ochrony Roślin Polskiej Akademii Nauk, którzy powziawszy wiedzę o nielegalnych uprawach roślin genetycznie modyfikowanych prowadzonych na terenie Polski nie tylko nie zawiadomili o tym fakcie właściwych organów ścigania, lecz również rozpowszechniali i akredytowali zasadność prowadzenia upraw kukurydzy transgenicznej w oparciu o materiał siewny dostarczany przez firmę Monsanto Polska Sp. z o. o.

Dowód nr 3: Wniosek do prokuratury z dnia 23.11.2007 r. z załącznikami. Prokuratura Rejonowa odmówiła podjęcia śledztwa bez podania przyczyn.

Dowód nr 4: Pismo Prokuratury z dnia 21 grudnia 2007 r.

Konsekwencją powyższego zaniechania była kontynuacja nierejestrowanych upraw doświadczalnych przez firmę Monsanto Polska Sp. z o.o. na terenie Polski południowej i centralnej bez przestrzegania wymogów Ustawy o organizmach genetycznie zmodyfikowanych z dnia 22 czerwca 2001 oraz z naruszeniem Ustawy o nasiennictwie art.57 ust. 3 o zakazie wprowadzania do obrotu materiału siewnego GMO.

Należy podkreślić, że oficjalne stanowisko Komitetu Ochrony Roślin skłaniające do stosowania nasion transgenicznych firmy Monsanto niewątpliwie przyczyniło się do rozpowszechniania nielegalnych upraw kukurydzy genetycznie modyfikowanej ze wszelkimi negatywnymi skutkami wymienionymi w uzasadnieniu do punktu 1.1.

Na podkreślenie zasługuje także fakt, że naukowcy z Komitetu Ochrony Roślin Polskiej Akademii Nauk zaangażowali się tym samym w naukową autoryzację oraz jawną rekomendację i promocję produktu firmy Monsanto, stwarzając tym samym podstawy do postawienia zarzutu o korupcję naukową,

który powinien być przedmiotem badania oraz podjęcia odpowiednich czynności przez Centralne Biuro Antykorupcyjne.

Mając na uwadze powyższe, wniosek o podjęcie właściwych interwencji przez Rzecznika Praw Obywatelskich w przedmiocie pociągnięcia do odpowiedzialności członków Komitetu Ochrony Roślin PAN z powodu współdziałania w naruszaniu prawa regulującego zasady użytkowania GMO na terenie Polski oraz współwiny w spowodowaniu rozległych strat gospodarczych i społecznych jest głęboko uzasadniony i niezbędny.

Załączniki :

Dowód nr 3: Wniosek do prokuratury z dnia 23.11.2007 r. z załącznikami.

Dowód nr 4: Pismo Prokuratury z dnia 21 grudnia 2007 r.

* * *

W podsumowaniu powyższej części niniejszego uzasadnienia, która dotyczy bezprawnie prowadzonych upraw roślin transgenicznych na terytorium Polski należy podkreślić, że obowiązujące normy prawa zostały naruszone nie tylko przez użytkowników GMO oraz producentów i dostawców nasion, lecz także przez naukowców zatrudnionych w państwowych zakładach naukowych oraz służby państwowe zobowiązane do kontroli i egzekwowania prawa ustawowego i konstytucyjnego.

W tej sytuacji wniosek do Rzecznika Praw Obywatelskich o ściganie winnych nielegalnego rozpowszechniania upraw roślin GMO na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest w pełni uzasadniony i konieczny.

Ad 2.1

Dotyczy interwencji w sprawie wyegzekwowania obowiązku znakowania żywności transgenicznej.

Art. 12 Rozporządzenia (WE) nr 1829/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie genetycznie zmodyfikowanej żywności i paszy żywności nakłada obowiązek znakowania żywności genetycznie modyfikowanej dostarczanej do konsumenta końcowego lub zakładów żywienia zbiorowego. Z mocy tego aktu prawnego konsumenci mają prawo do rzetelnej informacji o zawartości organizmów genetycznie modyfikowanych w żywności.

Jednakże pomimo upływu ponad pięciu lat od rozpoczęcia jego obowiązywania, przepis ten, na terenie naszego kraju nie jest w zupełności respektowany.

W wyniku tego zaniechania - do Polski napływają miliony ton nie oznakowanej, importowanej żywności zawierającej domieszki GMO, zaś Polscy konsumenci nie mają prawa wyboru, a tym samym uniknięcia spożycia potencjalnie szkodliwych składników żywienia.

Praktyka powszechnego stosowania dodatków GMO, głównie w postaci izolatów z soi genetycznie modyfikowanej, doprowadziła do sytuacji, że większość produktów przemysłu mięsnego, cukierniczego oraz mleczarskiego i piekarskiego zawiera domieszki GMO.

W sytuacji, gdy aktualny stan dostępnej wiedzy nie umożliwia jeszcze udowodnienia bezpieczeństwa żywności genetycznie modyfikowanej dla ludzi, szczególnie w długotrwałym okresie jej spożycia, zaś dostępne źródła naukowe podają wciąż nowe dane na temat jej szkodliwości dla ssaków laboratoryjnych, brak pewności naukowej w zestawieniu z rozpowszechnianiem żywności GMO bez prawidłowego informowania konsumentów stanowi drastyczne naruszenie **art. 39** Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Szczegółowe uzasadnienie: jak w punkcie Ad. 2.2. oraz Ad. 2.3.

Zdaniem wnioskujących, winni niedopełnienia obowiązku przestrzegania Konstytucji RP powinni zostać pociągnięci do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu, zatem wniosek o interwencję do Rzecznika Praw Obywatelskich jest w pełni uzasadniony.

Ad. 2.2.

Dotyczy wystąpienia w sprawie uznania nowelizacji z dnia 26 czerwca 2008 r. (Ustawa o zmianie ustawy o paszach z dnia 26 czerwca 2008 r. - Dz.U. 2008 nr 144 poz. 899) Ustawy o paszach z dnia 22 lipca 2006 r. (Dz.U. 2006 nr 144 poz. 1045 z późn. zm.) – za niezgodną z Konstytucją RP.

W maju b.r. z inicjatywy lobbystów przemysłu paszowego Rząd Polski podjął prace legislacyjne w kierunku zmiany zapisów obowiązującej ustawy o paszach z dnia 22 lipca 2006 r, w kierunku wykreślenia art. 15. ust. 1 p. 4. stanowiącego o wprowadzeniu całkowitego zakazu stosowania organizmów genetycznie modyfikowanych w paszach.

Koalicja „POLSKA WOLNA OD GMO” wielokrotnie występowała i apelowała do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, posłów i senatorów o zachowanie obowiązujących przepisów oraz o wprowadzenie mechanizmów politycznych i ekonomicznych, które umożliwiłyby wyeliminowanie stosowania potencjalnie szkodliwych składników paszowych w żywieniu zwierząt, równocześnie zaś zapewniłyby bezpieczeństwo żywnościowe dla Narodu Polskiego.

Dowód nr 5. Stanowisko Koalicji „POLSKA WOLNA OD GMO” w sprawie zmiany Ustawy o paszach przesłany w ramach konsultacji społecznych do Ministra Środowiska oraz Posłów i Senatorów RP .

Pomimo powyższych interwencji, apeli i szeroko zakrojonej w mediach akcji informacyjnej Parlament Polski uchwalił zmiany w Ustawie o paszach, które wychodząc naprzeciw postulatam lobbystów koncernów paszowych oraz przemysłu mięsnego, narażają Polaków na dalsze spożywanie mięsa produkowanego przy zastosowaniu pasz GMO.

W tej sytuacji Koalicja „POLSKA WOLNA OD GMO” wystąpiła do Prezydenta RP z apelem o skorzystanie z prawa weta w stosunku do Ustawy o zmianie ustawy o paszach z dnia 26 czerwca 2008 r. wskazując na drastyczne naruszenie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Intencją zgłaszających było zwrócenie uwagi Pana Prezydenta na niezgodność z Konstytucją RP praktyki stosowania pasz i rozpowszechniania żywności produkowanej przy jej użyciu bez uzyskania uprzedniej zgody ze strony konsumentów.

W piśmie wskazano szereg argumentów na okoliczność naruszania praw obywatelskich, przez dystrybutorów i użytkowników pasz GMO,

w szczególności zaś łamania art. 39 Konstytucji RP zakazującego poddawania eksperymentom naukowym bez zgody.

W uzasadnieniu do wniosku o zawetowanie wskazano :

„Istnieją niezbita dowody naukowe świadczące ponad wszelką wątpliwość, że obecna generacja roślin genetycznie modyfikowanych niesie za sobą poważne ryzyko zagrożenia dla zdrowia ludzi i zwierząt oraz środowiska naturalnego.

Wbrew oświadczeniom Rządu nie ma obecnie gwarancji na całkowite bezpieczeństwo żywności i pasz GMO.

Przedłużenie terminu wejścia zakazu stosowania pasz GMO stanowi w istocie przyznanie „licencji” na dalsze podtruwanie Polaków.

Należy przy tym podkreślić, że brak właściwego oznakowania żywności GMO uniemożliwia dokonanie wyboru konsumentom.

W Polsce, samorzady wszystkich województw opowiedziały się przeciwko GMO. Większość Obywateli RP nie akceptuje stosowania GMO w żywności i żywieniu zwierząt. Jednak na skutek braku ustawowej ochrony i informacji, społeczeństwo poddawane jest bezwiednie eksperymentowi poprzez niekontrolowany import oraz powszechne stosowanie paszy, żywności i dodatków spożywczych zawierających GMO.

Stanowi to drastyczne naruszenie art. 39 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w brzmieniu: „Nikt nie może być poddany eksperymentom naukowym, w tym medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej zgody”.

Dowód nr 6: Wystąpienie do Prezydenta RP w sprawie zawetowania Ustawy o zmianie ustawy o paszach.

Wynikiem naszej interwencji była jedynie zdawkowa odpowiedź niskiej rangi urzędnika Kancelarii Prezydenta z informacją o podpisaniu kontrowersyjnej ustawy przez Prezydenta, bez ustosunkowania się do meritum zarzutu naruszania Konstytucji.

Dowód nr 7 Odpowiedź Kancelarii Prezydenta z dnia 30.07.2008 r.

W związku z powyższym, po wyczerpaniu możliwości zbadania zgodności z Konstytucją aktualnego brzmienia Ustawy o paszach za pośrednictwem Prezydenta RP, wniosek o wystąpienie w tej sprawie do Trybunału Konstytucyjnego poprzez interwencję Rzecznika Praw Obywatelskich jest w pełni zasadny.

Załączniki:

Dowód nr 5: Tekst Stanowiska Koalicji „POLSKA WOLNA OD GMO” w sprawie zmiany ustawy paszowej przesłany do Rządu oraz Posłów i Senatorów.

Dowód nr 6: Wystąpienie do Prezydenta RP w sprawie zawekowania Ustawy o zmianie ustawy o paszach.

Dowód nr 7: Odpowiedź Kancelarii Prezydenta z dnia 30.07.2008 r.

Ad. 2.3.

Dotyczy wystąpienia w sprawie uznania za niezgodny z Konstytucją RP oraz normami prawa międzynarodowego – projektu nowej ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych”

W sierpniu b.r. Ministerstwo Środowiska przesłało do konsultacji społecznych projekt nowej ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych”.

W ramach konsultacji nad projektem, Koalicja „POLSKA WOLNA OD GMO” przesłała do Ministra Środowiska opinię, w której wskazano na ewidentne naruszanie prawa międzynarodowego oraz Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej występujące nagminnie nie tylko w aktualnym projekcie ustawy, lecz również w obowiązującej Ustawie o organizmach genetycznie zmodyfikowanych z dnia 22 czerwca 2001 r. (Dz.U. Nr 76, poz. 811 z późn. zm.) oraz w większości regulacji prawnych Unii Europejskiej przyjętych w odniesieniu do tzw. „zamierzonego uwolnienia GMO do środowiska naturalnego”.

Dowód nr 8 - Pismo do Ministra Środowiska – opinia dotycząca projektu ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych”

W przedmiotowej opinii Koalicja „POLSKA WOLNA OD GMO” wyraziła swój sprzeciw wobec przedłożenia pod obrady Parlamentu projektu ustawy w brzmieniu z dnia 01 sierpnia 2008 r., wnioskując równocześnie o odrzucenie projektu, a zarzucając mu łamanie szeregu fundamentalnych przepisów i regulacji prawnych, a w szczególności:

2.3.1. Naruszenie Art. 39 Konstytucji RP z następującym uzasadnieniem:

Artykuł 39 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej brzmi: *„Nikt nie może być poddany eksperymentom naukowym, w tym medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej zgody.”*

Tymczasem w projekcie ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych” (działy IV, V i VI) zawarto cały szereg przepisów

umożliwiających dopuszczenie do obrotu oraz prowadzenie eksperymentów naukowych, a także uprawianie roślin genetycznie modyfikowanych w warunkach otwartych, powodujących niekontrolowane uwolnienie do środowiska naturalnego organizmów genetycznie modyfikowanych.

Znane są udokumentowane przypadki szkodliwego wpływu upraw roślin genetycznie modyfikowanych na zdrowie i życie ludzi zamieszkujących lub przebywających w okolicach tych upraw. Nowe, wcześniej nieznanne kombinacje białek, przenoszone przez pyłek roślin transgenicznych, a następnie wchłaniane przez ludzi i zwierzęta, mogą wyzwać szokowe reakcje alergiczne prowadzące nawet do śmierci. Organizmy genetycznie modyfikowane mogą powodować zmiany patologiczne w narządach wewnętrznych odpowiedzialnych za detoksykację (wątroba i nerki) oraz prawidłową gospodarkę cukrem organizmu (trzustka), są także potencjalnym źródłem chorób układu pokarmowego i nerwowego, wykazują wysokie właściwości kancerogenne. Istotne zagrożenia stanowią bakteryjne i wirusowe wektory (nośniki transgenów) stosowane w technologii produkcji roślin GM. Sekwencje oboczne (flankujące transgen) pochodzenia wirusowego mogą się wyszczepiać i tworzyć nowe typy cząsteczek patogennych. Gen oporności na antybiotyk włączany do wektora transgenu (gen włączany jest po to, aby wyselekcjonować te komórki roślinne, które wbudowały transgen w procesie produkcji rośliny GM) może się przenosić na organizmy bakteryjne powodując nieprzewidywalne skutki. Zjawisko takie spostrzegano w bakteriach jelit u człowieka.

W Polsce opinia publiczna nie jest oficjalnie informowana o zagrożeniach jakie niesie za sobą stosowanie upraw roślin genetycznie modyfikowanych w otwartym środowisku i ekosystemie. Przeciwnie, fałszywa teza o ich bezpieczeństwie zdrowotnym lansowana przez propagatorów technologii transgenicznych skłania niektórych rolników do podjęcia produkcji roślin GM.

Przepisy zawarte w projekcie ustawy nie stanowią żadnej gwarancji na całkowite zabezpieczenie zdrowia ludzi i zwierząt przed szkodliwym działaniem organizmów genetycznie modyfikowanych uwolnionych do środowiska wskutek przeprowadzania eksperymentów polowych lub upraw roślin GMO.

Istnieje zatem uzasadnione podejrzenie, że przy braku informacji o realnym zagrożeniu, ludność zamieszkała w okolicach niekontrolowanego uwolnienia do środowiska organizmów genetycznie modyfikowanych będzie równocześnie, nieświadomie poddawana eksperymentowi naukowemu polegającemu na bezpośrednim wystawieniu jej na nieuniknione zagrożenie zdrowia i życia.

W tym miejscu należy podkreślić, że dotychczas nie przeprowadzono w Polsce żadnych badań klinicznych udowadniających bezpieczeństwo zdrowotne upraw roślin GMO, zatem brak całkowitej pewności naukowej przy równoczesnym rozpowszechnianiu upraw oraz oczekiwaniu na wystąpienie potencjalnie szkodliwych objawów, wyczerpuje w zupełności znamiona „eksperymentu naukowego” wskazanego w odnośnym zapisie konstytucyjnym.

W świetle powyższej argumentacji zarzut drastycznego naruszenia Art. 39 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej jest w pełni uzasadniony.

2.3.2 Naruszenie Art. 74 oraz Art. 86 Konstytucji RP uzasadniając to następująco:

Artykuł 74 Konstytucji RP brzmi:

„Władze publiczne prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom.

1. Ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych.”

Równocześnie Art. 86 jednoznacznie stwierdza: *„Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.”*

Przepisy te bez wątpienia nakładają na władze Państwa ustawowy obowiązek ochrony środowiska oraz naturalnych zasobów RP przed pogorszeniem lub zniszczeniem.

W tym miejscu należy podkreślić, że w świetle zapisów przedmiotowego projektu organizmy genetycznie modyfikowane jednoznacznie określane są jako poważne zagrożenie dla naturalnych ekosystemów.

Biosfera to zasadniczo połączony globalnie, otwarty system, o którym nasza obecna wiedza jest co najmniej jeszcze ograniczona i który nie w pełni kontrolujemy. Istnieje dużo bezpośrednich lub pośrednich informacji o przenoszeniu cech roślin GM na rośliny tradycyjne tego samego gatunku lub gatunków pokrewnych. Następuje to głównie na drodze przepylenia (zapylenia roślin konwencjonalnych pyłkiem roślin GM przenoszonym przez wiatr, ciekł wodne, ptaki lub owady). Proces ten eliminuje naturalne odmiany roślin przystosowanych do swoich naturalnych warunków terenowych, gleby i klimatu.

Fakt, że uprawy genetycznie modyfikowane są bardziej odporne i posiadają większą inwazyjność, rozprzestrzeniając się kosztem innych, szczególnie zaś konwencjonalnych i ekologicznych jest specjalnie podkreślany, równocześnie zaś istnienie ryzyka związanego z bezpowrotnym zniszczeniem środowiska naturalnego jest systemowo uwzględniane w cytatach niemal każdej części proponowanego projektu ustawy.

Równocześnie jednak, autorzy ustawy całkowicie abstrahują od realiów w jakich miałyby zostać wprowadzone, przewidziane w projekcie, administracyjne środki zapobiegawcze.

Złożoność procedur, słabość systemów kontrolnych, znikoma ilość laboratoriów, ogólny brak bazy naukowej i technicznej dla właściwej i szybkiej identyfikacji nielegalnych upraw, w konfrontacji z agresywnym marketingiem przemysłu biotechnologicznego oferującego na terenie RP, na bieżąco, odmiany roślin GM do natychmiastowego stosowania, to tylko niektóre z czynników

składających się na całokształt warunków społeczno-środowiskowych w jakich ustawodawca posługujący się wątlym, a równocześnie skomplikowanym instrumentarium prawnym przewidzianym w projekcie ustawy (zezwoienia udzielane pod presją czasu na podstawie ocen zagrożenia przedstawianych przez użytkowników/wnioskodawców), nie będzie w stanie zapewnić skutecznej, ochrony środowiska przed nieodwracalnym zniszczeniem spowodowanym przez eksperymenty polowe i uprawy roślin GM.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że proponowany projekt ustawy przewiduje wyłączenie jakiejkolwiek odpowiedzialności za zniszczenia i straty spowodowane skażeniem środowiska przez GMO w przypadku zaistnienia „siły wyższej”. Autorzy jednak nie podają żadnej definicji tego pojęcia na potrzeby przedmiotowej regulacji prawnej, otwierając tym samym pole do nieograniczonych możliwości uniknięcia sankcji za spowodowane straty.

W tej sytuacji konstytucyjna zasada Art. 74, w połączeniu z Art. 86 Konstytucji RP, określająca obowiązki władz państwowych w zakresie skutecznej ochrony środowiska zostanie ewidentnie złamana.

2.3.3. Naruszenie Art. 64 Konstytucji RP uzasadniając to w następujący sposób:

Art. 64 Konstytucji RP brzmi:

„1. Każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia.

2. Własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej.

3. Własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności.”

Tymczasem wprowadzenie zezwoleń na uprawy roślin GM w otwartym środowisku ma bez wątpienia zasadniczy - ograniczający wpływ na prawa własności producentów rolnych i właścicieli gruntów ziemskich położonych w sąsiedztwie tych upraw.

Systemy biologiczne, do których mają zostać wprowadzone groźne odmiany GMO, i z których, w przypadku awarii mogłyby być łatwo usunięte, w praktyce nie są i nie mogą być hermetycznie podzielone, i w podobny sposób kontrolowane, jak jest to możliwe w zamkniętych obiektach naukowych.

W tym miejscu należy podkreślić, że w szczególnych warunkach ustroju rolnego w Polsce, charakteryzującego się dużym rozdrobnieniem, lecz równocześnie niespotykaną na skalę światową bioróżnorodnością - zanieczyszczenie upraw konwencjonalnych i ekologicznych przez stosowanie GMO, jest w praktyce nieuniknione.

Oczywistym jest, że proponowany projekt ustawy zmierza do pełnego podporządkowania krajowych przepisów do wymogów zawartych w dyrektywie 2001/18/WE, zakresie tzw. koegzystencji upraw GMO z uprawami konwencjonalnymi. Wymagania te, nakładają na władze krajów członkowskich obowiązek stworzenia ram prawnych do pełnej implementacji zasad współistnienia obu rodzajów upraw.

Nawet z pobieżnej oceny zapisów proponowanych przez autorów przedmiotowego projektu ustawy jednoznacznie wynika, że po przeniesienie treści Dyrektywy 2001/18 na nasz krajowy grunt, oznacza w praktyce przyzwolenie na powszechne skażenie polskiej biosfery materiałem GMO.

Pogląd o braku skuteczności koegzystencji wyraził Europejski Komitet Społeczno Ekonomiczny w „Opinii w sprawie koegzystencji upraw zmodyfikowanych genetycznie z uprawami tradycyjnymi i ekologicznymi” CESE 165/2004 stwierdzając: „Obecny stan wiedzy dotyczący krzyżowania się, rozmnażania i możliwości przetwarzania roślin zmodyfikowanych genetycznie nie pozwala na żadne wiarygodne przewidywania dotyczące możliwości koegzystencji.”

Nie ulega zatem żadnej wątpliwości, że rolnicy prowadzący uprawy ekologiczne oraz konwencjonalne, a także producenci żywności i pasz będą ponosili realne straty z powodu obniżenia wartości płodów rolnych pozyskiwanych z ich własnych pól. Ponadto, osoby czerpiące zyski z działalności w otoczeniu rolnictwa (np. agroturystyka) będą musiały liczyć się z ograniczeniem swoich dochodów z tytułu degradacji wartości i atrakcyjności środowiskowej posiadanych gruntów i budowli.

Należy podkreślić, że obecność GMO w niemodyfikowanym materiale siewnym ma decydujące znaczenie dla kosztów ponoszonych przez sektory upraw i przetwarzania w całym łańcuchu produkcyjnym żywności i pasz. W przypadkach, gdy zgodnie z przepisami dopuszczającymi pewien poziom zanieczyszczeń, wszystkie produkty niemodyfikowane genetycznie muszą mimo wszystko być poddawane testom w celu ustalenia, czy nie przekraczają wartości granicznej dla etykietowania, czyli 0,9% dla żywności i paszy, powstają bardzo wysokie koszty związane z testowaniem i monitorowaniem tych produktów.

Według wstępnych szacunków Europejskiego Komitetu Ekonomiczno – Społecznego testy oraz śledzenie GMO na wszystkich etapach łańcucha produkcji w każdym wypadku będą pociągały za sobą dodatkowe koszty. Proste testy jakościowe obecnie kosztują od 100 do 150 Euro dla każdej partii, podczas gdy ceny testów złożonych i ilościowych leżą w przedziale od 250 do 400 Euro. Dodatkowe koszty wyprodukowania materiału siewnego i jego reprodukcji według danych przemysłu wynoszą od 10 do 50% zaś przewidywane koszty sterowania wydzielonymi regionalnie uprawami wolnymi od GMO szacowane są na poziomie 150-200 Euro za hektar. Dodatkowe koszty oddzielnego

transportu, czyszczenia sprzętu i magazynowania oceniane są na 10-20 Euro za tonę.

Autorzy projektu ustawy nie wyjaśniają, w jaki sposób dodatkowe koszty związane z koegzystencją mają zostać zrekompensowane i rozdzielone zgodnie z zasadą pokrywania kosztów przez sprawcę szkód i jakie środki są konieczne, aby uniknąć negatywnego wpływu na ceny produktów spożywczych wytwarzanych bez użycia technologii modyfikacji genetycznej.

Wprowadzenie do obrotu i uprawy roślin GMO na terenie Polski zagraża głównym priorytetom rozwoju polskiego rolnictwa i strategii eksportu naszych produktów rolnych.

W ocenie Koalicji „POLSKA WOLNA OD GMO” - proponowane zapisy ustawowe mogłyby w krótkim czasie doprowadzić do całkowitej eliminacji produkcji żywności wolnej od GMO w Polsce.

Degradacja wartości gruntów i budynków, wymuszona obniżka cen plonów, doprowadzanie do konieczności ponoszenia dodatkowych kosztów na niezbędną certyfikację produktów rolnych wolnych od GMO, a w perspektywie pozbawienie możliwości prowadzenia dochodowej produkcji rolnej, stanowić może drastyczne ograniczenie dysponowania własnością dla znacznej części obywateli RP, których źródłem utrzymania jest rolnictwo.

Powyższe czyni zarzut dotyczący naruszenia Art. 64. Konstytucji RP w pełni uzasadnionym.

2.3.4. Naruszenie Zasady Zrównoważonego Rozwoju, Zasady Przeworności oraz Art. 174 pkt 2 TWE

Jednym z naczelných źródeł prawa międzynarodowego i krajowego stosowanego w obszarze zagadnień ochrony środowiska jest Zasada Zrównoważonego Rozwoju, z definicji określana jako: „oddziaływanie aktywności ludzi na globalne zasoby biofizyczne w taki sposób, aby postęp ludzkości i zachowanie równowagi biofizycznej świata osiągnęły na równi.”

Z treści tego fundamentalnego pojęcia przyjętego z inicjatywy ONZ przez większość krajów świata oraz wszystkie kraje Europy, na tzw. Szczycie Ziemi w Rio de Janeiro w czerwcu 1992 r. wywodzą się wszystkie pozostałe zasady i regulacje prawne oraz podstawy polityki społeczno gospodarczej, a także procedury i gwarancje dotyczące ochrony środowiska oraz współistnienia ludzi w otoczeniu przyrody. Konwencja z Rio de Janeiro została wprowadzona do polskiego prawa w roku 2002 (Dz.U. z 2002 r, nr 184. poz 1532). Sygnatariusze tego dokumentu zobowiązali się do przestrzegania zawartych w nim 27-miu zasad zrównoważonego rozwoju. Zasadą nr 15 jest Zasada Przeworności (nazywana także Zasadą Ostrożności).

Myśl przewodnia oraz sens prawny tej Zasady sprowadza się do stwierdzenia, iż „w przypadku prawdopodobieństwa zagrożenia powstaniem

trwałych, niemożliwych do usunięcia zmian, brak pełnej naukowej pewności (co do zaistnienia tych zmian) nie może być przyczyną zaniechania kosztownych działań, aby zapobiec potencjalnemu zniszczeniu środowiska” (Def). Oznacza to, że w celu ochrony swoich zasobów naturalnych poszczególne państwa powinny szeroko stosować daleko idącą ostrożność. W razie pojawienia się groźby poważnych lub nieodwracalnych szkód, brak naukowej pewności nie powinien opóźniać wprowadzania środków zaradczych.

Na konferencji w sprawie Zasady Przeważności jaka odbyła się w roku 1998 w Wingspread, USA, przyjęto bardziej szczegółowe sformułowanie w brzmieniu: *„Jeśli jakieś działanie może zagrażać środowisku lub ludzkiemu zdrowiu, to środki zaradcze należy podejmować nie czekając na naukowe ustalenie wszystkich zależności między przyczynami i skutkami. Ciężar dowodu powinien spoczywać na tych, którzy podejmują potencjalnie szkodliwe działanie.”*

Tak rozumianą Zasadę potwierdza drugie zdanie art. 174 pkt 2 TWE, wskazujące, iż polityka Wspólnoty wobec środowiska opiera się na powyższej zasadzie Przeważności. Wynika z niej konsekwentne - ciążyący na wszystkich podmiotach obowiązek dołożenia należytej staranności w ocenie skutków, jakie dla środowiska może przynieść nowo podejmowana decyzja lub uruchamiana działalność. Odpowiednie działania powinny być podejmowane z wyprzedzeniem, tzn. już wtedy, gdy zachodzi uzasadnione prawdopodobieństwo, że powstanie problem ekologiczny, wymagający rozwiązania, a nie dopiero wtedy, gdy praktyka lub nauka potwierdzą jego istnienie.

W tym miejscu należy stwierdzić, że dotychczasowa polityka Unii Europejskiej oraz niektórych krajów członkowskich podporządkowujących się jej bezkrytycznie, w obszarze regulacji dotyczących organizmów genetycznie modyfikowanych posiada znamiona systemowego omijania lub wręcz jawnego łamania Zasady Przeważności.

Pogląd taki prezentuje również znaczna część polskich naukowców, którzy w kolejnym oświadczeniu Komitetu Ochrony Przyrody PAN z dnia 28 stycznia 2008 r, przestrzegającym przed stosowaniem GMO na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jednoznacznie stwierdzają: *„Wdrażanie nowych technologii powinno następować po wykluczeniu możliwości wystąpienia negatywnych skutków zdrowotnych, ekologicznych i ekonomicznych. Nakazuje to jedna z głównych zasad prawnych Unii Europejskiej, zasada przeważności, obecnie także jawnie naruszana przez jej władze.”*

Na terenie Unii Europejskiej, obowiązek implementacji Zasady Przeważności w obszarze stosowania GMO regulują przepisy zawarte w dyrektywie nr 2001/18/WE dotyczącej zamierzonego uwolnienia do środowiska naturalnego organizmów genetycznie zmodyfikowanych.

Proponowany projekt ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych” , który podąża śladem wytycznych Komisji Europejskiej,

jest niemal dokładną kopią tej dyrektywy, posiada identyczną konstrukcję prawną, operuje definicjami i nomenklaturą powielając równocześnie schematy zawartych w niej regulacji prawnych.

Dyrektywa 2001/18 wymaga od użytkownika ubiegającego się o zezwolenie na uwolnienie do środowiska organizmu genetycznie modyfikowanego, aby przedstawił on dokładną charakterystykę organizmu genetycznie modyfikowanego oraz dowody na stabilność zrekombinowanej sekwencji DNA zawartej w danej odmianie. Istotnym jest też wykazanie metody umożliwiającej łatwą identyfikację danego organizmu transgenicznego w środowisku.

W praktyce, załącznik do wniosku o zezwolenie na użycie otwarte zawierający opis insertu wypełniany jest przez aplikanta na podstawie danych ofertowych przygotowanych przez producenta GMO. Pod pozorem potrzeby ukrycia poufnych danych firmy biotechnologiczne ukrywają jednak istotne wady transgeny, a gwarancje jego trwałości i niezmienności (bezpieczeństwa) są zwykle jedynie deklaratywne.

Tymczasem, od szeregu lat **nauka posiada dowody na brak jakiegokolwiek stabilności organizmów GM**, objawiającej się nie tylko na wyciszaniu lub wzmacnianiu funkcji transgeny w następnych pokoleniach, lecz również na zburzeniu logicznej aranżacji i struktury całego genomu. W efekcie, właściwości danej linii organizmów transgenicznych mogą ulec diametralnej zmianie. Organizmy genetycznie modyfikowane pierwotnie uznane jako bezpieczne, mogą przekształcić się w odmianę niebezpieczną, a co gorsze niemożliwą do wykrycia i śledzenia w środowisku. **Pod względem prawnym stają się one nielegalne.**

Jednym z podstawowych założeń dyrektywy 2001/18/WE, a więc również przedłożonego projektu ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych”, jest przyjęcie tezy, że na podstawie tych przepisów mogą być uwalniane do środowiska jedynie organizmy transgeniczne, których bezpieczeństwo potwierdzone jest poza wszelką wątpliwość. Jednakże w świetle ostatnich badań naukowych pojęcie „bezpieczeństwo” w odniesieniu do GMO, w praktyce nie powinno mieć żadnego zastosowania.

Dokonując oceny projektu ustawy pod kątem jego zgodności z nadrzędnymi źródłami prawa międzynarodowego należy zatem jednoznacznie stwierdzić, iż projekt jest wadliwy i wewnętrznie sprzeczny. Pomimo wyraźnego odwołania się do Protokołu z Rio i Zasady Przeważania, w treści tego dokumentu zawarto przepisy sankcjonujące zamierzone, niekontrolowane uwolnienie do środowiska - niebezpiecznych ze swej natury organizmów genetycznie modyfikowanych. Skomplikowane reguły udzielania zezwoleń i kontroli nie zapewniają skuteczności w ochronie środowiska przed nieodwracalnym skażeniem materiałem transgenicznym.

Proponowanie powyższych regulacji leży w jawnej sprzeczności z porządkiem prawnym przyjętym przez Polskę na szczeblu międzynarodowym i nieuchronnie prowadzi do jego łamania.

Jak już wspomniano, Koalicja „POLSKA WOLNA OD GMO” została zaproszona do konsultacji w sprawie projektu ustawy. Jednak pomimo szczegółowego wywodu i uzasadnienia postawionych powyżej zarzutów, stanowisko Koalicji zostało całkowicie pominięte.

W tym miejscu należy podnieść, iż brak podania w oficjalnym sprawozdaniu z konsultacji społecznych (będących załącznikiem do uzasadnienia do ustawy) szczegółów dotyczących ewidentnych sprzeczności proponowanego brzmienia ustawy z zasadami Konstytucji i konwencji międzynarodowych stanowi jawną manipulację oraz bezprawne ograniczenie udziału uprawnionego podmiotu społecznego w debacie nad ustawą.

Zdaniem wnioskujących, w wyniku tej manipulacji, dalsze postępowanie legislacyjne pozbawione będzie istotnej merytorycznej argumentacji, rzutującej w sposób zasadniczy na przebieg debaty parlamentarnej, a w efekcie na jakość nowego „Prawa o organizmach genetycznie zmodyfikowanych”.

Nie ulega wątpliwości, że w obliczu kardynalnych zarzutów sformułowanych w przedmiotowej opinii (Dowód nr 9) należałoby się spodziewać podjęcia przez Rząd czynności w kierunku sprawdzenia, prawnej zasadności powyższych zastrzeżeń.

Jednakże 18 listopada 2008 r. Rząd RP przyjął przedłożony przez Ministra Środowiska projekt ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych”, który został następnie przesłany do notyfikacji do Komisji Europejskiej.

W świetle powyższego, wystąpienie do Rzecznika Praw Obywatelskich o zbadanie zgodności z Konstytucją przez Trybunał Konstytucyjny projektu ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych” oraz o weryfikację obowiązujących zasad prawnych dotyczących „zamierzonego uwolnienia organizmów genetycznie modyfikowanych do środowiska naturalnego” w Polsce i Unii Europejskiej, pod kątem ich zgodności z nadrzędnymi źródłami prawa jest w pełni uzasadniony i konieczny.

Załącznik:

Dowód nr 9 - Pismo do Ministra Środowiska – opinia Koalicji „POLSKA WOLNA OD GMO” dotycząca projektu ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych”.

Szanowny Panie Doktorze

W dniu 3 kwietnia 2006 roku zostało podjęte przez Rząd RP „Ramowe Stanowisko Polski dotyczące organizmów genetycznie zmodyfikowanych”, w którym opowiedziano się przeciwko prowadzeniu prac eksperymentalnych z GMO w środowisku oraz wyrażono sprzeciw odnośnie wprowadzania do obrotu produktów genetycznie zmodyfikowanych, wprowadzania do obrotu pasz genetycznie zmodyfikowanych oraz wprowadzania do obrotu z możliwością uprawy genetycznie zmodyfikowanych odmian roślin uprawnych.

W konkluzji rozdziału drugiego zatytułowanego – „Zamierzone uwolnienie organizmów genetycznie modyfikowanych do Środowiska w celach doświadczalnych” stwierdzono jednoznacznie: *„Ponieważ Polska dąży do tego, aby być krajem wolnym od GMO, (...) dlatego Rząd Polski opowiada się przeciwko prowadzeniu zamierzonego uwolnienia GMO do środowiska w celach doświadczalnych na terytorium RP”*.

Podobnie w rozdziale piątym – „Uprawa gatunków roślin GM” zakomunikowano, iż ...Rząd Polski opowiada się przeciwko wprowadzeniu do uprawy genetycznie zmodyfikowanej kukurydzy, ziemniaka, buraka cukrowego, rzepaku oraz soi.

Odnosząc się generalnie do produktów dopuszczonych na podstawie dyrektywy 2001/18/WE stwierdzono co następuje :

„Ponieważ Polska dąży do tego aby być krajem wolnym od GMO, a powyższe reguły (przepisy Dyrektywy 2001/18/WE) nie są precyzyjne, dlatego Rząd Polski opowiada się przeciwko wprowadzaniu do obrotu produktów GM dopuszczonych na podstawie Dyrektywy 2001/18/WE.”

Jednakże, jak wspomniano powyżej, w przedłożonym projekcie ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych”, zamieszczono cały szereg przepisów oraz procedur dopuszczających zarówno obrót produktami GM jak również eksperymenty i uprawy roślin w użyciu otwartym. I choć przewidziano formalne środki do kontroli i ograniczania ryzyka związanego z GMO, to jednak nie ma żadnej gwarancji, że będą to metody skuteczne.

Koszty budżetowe niezbędne do poniesienia na finansowanie programów związanych z prewencją, monitoringiem, kontrolą i ściganiem nielegalnych operatorów daleko przewyższają limity przeznaczone na rutynową ochronę środowiska przed skażeniem materiałami konwencjonalnymi.

Głęboką troską napawa fakt, że w Polsce w praktyce nie istnieje żaden system ochrony naszych, unikalnych w skali światowej, zasobów naturalnych przed skażeniem biologicznym jakie niesie za sobą stosowanie GMO.

Naukowcy ostrzegają, że wprowadzenie sztywnych reguł środowiskowych w przypadku szerokiego zastosowania otwartych upraw polowych roślin GMO jest w praktyce niemożliwe, nieodwracalne zniszczenia

są nieuniknione, a straty ekonomiczne nieobliczalne.

Z tego powodu oraz z uwagi na fakt, że zaproponowane w projekcie ustawy środki zapobiegawcze, polegające głównie na zastosowaniu metod oddziaływania administracyjnego na podmioty uprzednio legalnie uprawnione do skażenia środowiska naturalnego są nieadekwatne do skali zagrożenia, a nowa ustawa o GMO, w proponowanym brzmieniu, nie będzie w stanie zapewnić pełnego wprowadzenia w życie kierunków polityki zadeklarowanych przez Rząd w Ramowym Stanowisku z dnia 3 kwietnia 2006 roku - Rada ministrów RP, na posiedzeniu w dniu 18 listopada 2008 r. zmieniła brzmienie Stanowiska!

Według oświadczenia Ministerstwa Środowiska (Podsekretarz Stanu Maciej Trzeciak grudzień 2008 r.) zmiana stanowiska została dokonana na skutek nacisków Komisji Europejskiej.

W nowym stanowisku uległy wykreśleniu nie tylko przytoczone powyżej deklaracje sprzeciwu, lecz również szczegółowe, naukowe uzasadnienia dla zakazu upraw roślin GMO w Polsce, które były trzonem pierwotnej wersji dokumentu.

Należy podkreślić, że przyjęcie Stanowiska w roku 2006, wynikało bezpośrednio z negatywnego stosunku polskiego społeczeństwa do GMO oraz podjęcia przez wszystkie Sejmiki Wojewódzkie uchwał, w których wszystkie województwa ogłosiły się strefami wolnymi od GMO. Ponadto treść oryginalnego Stanowiska z 3 kwietnia 2006 roku pozostawała w całkowitej zgodności z Konstytucją RP oraz zasadami prawa międzynarodowego, które zostały wniesione do polskiego porządku prawnego.

Zmiana Ramowego Stanowiska w połączeniu z wejściem w życie proponowanego projektu ustawy „Prawo o organizmach genetycznie zmodyfikowanych”, w praktyce **otworzy Polskę na nieograniczoną inwazję technologii transgenicznych w rolnictwie**, ze wszelkimi zgubnymi tego konsekwencjami.

PODSUMOWANIE

Szanowny Panie Doktorze

Spółeczeństwo polskie oczekuje od władz, po pierwsze, respektowania prawa ustanowionego w Polsce przez Polaków.

Władze państwowe są obowiązane do prowadzenia polityki w ścisłej zgodności z Konstytucją RP i normami prawa zapisanymi w ratyfikowanych przez Rzeczypospolitą Polską umowach międzynarodowych, pod warunkiem, że nie naruszają one Ustawy Zasadniczej.

Osoby i podmioty odpowiedzialne za łamanie tych reguł powinny być przykładowo ukarane.

W naszym głębokim przekonaniu nie istnieją żadne przesłanki dla konieczności podporządkowywania się instrukcjom Komisji Europejskiej oraz naciskom przemysłu biotechnologicznego i kolaborantom z polskich instytucji naukowych kosztem rezygnacji, z istniejącego już, prawnego systemu ochrony terytorium Polski przed skażeniem materiałem transgenicznym.

Przedstawione powyżej wnioski oraz dowody, jednoznacznie uzasadniają tezę, że obecny Rząd Polski nie spełnia podstawowych obowiązków jakie ciąży na nim w zakresie obrony interesu Polaków, którzy w znakomitej większości pragną żyć w kraju wolnym od GMO.

Rząd zobowiązany jest do kontynuacji i wdrażania kierunków wyznaczonych w zapisach Ramowego Stanowiska w sprawie GMO w wersji z dnia 3 kwietnia 2006 r., ponieważ decyzje Sejmików Wojewódzkich sprzeciwiające się rozpowszechnianiu GMO na ich terenach są w dalszym ciągu ważne.

Rząd powinien w pełni respektować i niezwłocznie egzekwować przepisy zawarte w Ustawie o nasiennictwie i Ustawie o paszach, które jednoznacznie zakazują stosowania roślin transgenicznych w uprawach polowych i żywieniu zwierząt.

Rząd powinien niezwłocznie podjąć decyzje w kierunku pełnego wprowadzenia w życie przepisów Rozporządzenia Unii Europejskiej Nr 1829/2003 w sprawie obowiązku znakowania żywności GMO.

Na forum Unii Europejskiej należy niezwłocznie podjąć skuteczne kroki na rzecz zmiany prawodawstwa wspólnotowego w kierunku pełnej implementacji Zasady Przeważania, poprzez wprowadzenie bezwzględного zakazu wszelkich zastosowań organizmów genetycznie zmodyfikowanych połączonych z ich uwolnieniem do środowiska naturalnego oraz stosowaniem w żywieniu ludzi i zwierząt, dopóki nie zostanie osiągnięty stan pełnej pewności naukowej w odniesieniu do całkowitego bezpieczeństwa GMO.

ZAKOŃCZENIE

Szanowny Panie Doktorze,

Koalicja „POLSKA WOLNA OD GMO” est inicjatywą obywatelską powołaną w celu wywierania wpływu oraz wspomaganie organów państwa w realizacji celu zawartego w naszej nazwie.

Koalicja zrzesza 255 podmiotów, w tym członków indywidualnych, a wśród nich naukowców, lekarzy, urzędników, nauczycieli, rolników i zwykłych obywateli. Grupujemy także członków instytucjonalnych: stowarzyszenia, instytucje, a nawet gminy (w liczbie tysięcy członków), przeciwników zastosowań GMO, które mogą doprowadzić do całkowitego zniszczenia ukształtowanej od wieków struktury polskiego rolnictwa. Nasi członkowie aktywnie działające na rzecz zachowania tradycyjnych, konwencjonalnych i ekologicznych metod produkcji zdrowej polskiej żywności, których depozytariuszami od pokoleń są rodzinne gospodarstwa wiejskie.

Jesteśmy głęboko zaniepokojeni uległością naszego Rządu, który pod pozorem dostosowywania się do prawa unijnego, realizuje w istocie cele wąskiej grupy biznesu agrobiotechnologicznego.

Dzieje się to kosztem społecznym o niespotykanej dotychczas skali.

Zagrożona jest Polska Racja Stanu.

Skażenie spowodowane przez organizmy genetycznie zmodyfikowane jest bowiem nieodwracalne, a straty dotyczą praktycznie wszystkich obszarów życia: gospodarki, ekonomii, prawa, kultury, a nawet religii.

Ponieważ dotychczasowe nasze interwencje nie odniosły żadnego skutku, ufamy, że podjęcie właściwych działań przez Rzecznika Praw Obywatelskich doprowadzi do przykładowego ukarania winnych nielegalnego rozprzestrzeniania GMO w środowisku naturalnym oraz przerwie proces cichej inwazji żywności GMO na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Z poważaniem

w imieniu Komisji Sterującej Koalicji „POLSKA WOLNA OD GMO”

Paweł Połanecki

Do reprezentowania Komisji w niniejszej sprawie przed Urzędem Rzecznika Praw Obywatelskich upoważniony jest pan Paweł Połanecki. Koalicja „POLSKA WOLNA OD GMO” 00-872 Warszawa, ul. Chłodna 48/153, tel. 601 258 789

Lista Członków Instytucjonalnych Koalicji „POLSKA WOLNA OD GMO”

KOALICJA "POLSKA WOLNA OD GMO" reprezentuje następujących członków instytucjonalnych:

1. Against Gravity Sp. z o.o., ul. Widok 5/7/9, 00-023 Warszawa
2. Agencja Dziennikarska „Reporter” ul. Mickiewicza 23/63, 38-400 Krosno
3. Beskidzki Związek Pszczelarzy "Bartnik", ul. Komorowicka 12, 43-300 Bielsko-Biała
4. Bioavena Rzeszów, ul. Pułaskiego 3, 35-011 Rzeszów
5. Bioavena, sklep z żywnością ekologiczną, ul. Borsucza 12, Kraków, www.bioavena.pl
6. BIOCERT Małopolska sp. z o.o., ul. Lubicz 25a, 31-503 Kraków, www.biocert.pl
7. BIOHURT Dystrybucja Żywności Ekologicznej, 87-312 Pokrzydowo 139, www.biohurt.pl
8. Centrum Edukacyjne Bezpieczna Żywność, ul. Bukowiecka 92, 03-893 Warszawa
9. ECEAT – POLAND, Bukówka 71, 58-420 Lubawka, www.poland.eceat.org
10. ECOLIVE Sklep z Żywnością Ekologiczną, „BEMART Agencja Promocji” Ul. Książkowa 1, 01-934 Warszawa www.ecolive.pl
11. EKO-NAR, Kutowa 40, 17-210 Narew
12. EKOLAND, 87-312 Pokrzydowo 99, www.stowarzyszenieekoland.pl
13. EKOLAND oddział Lubelski, Robert Kuryluk, Hołeszów 117, 22-220 na
14. EKOLAND Zachodniopomorskie, Kluczkowo 29, 78-300 Świdwin, www.stowarzyszenieekoland.pl
15. EKOPRODUKT, ul. Bema 32, 42-200 Częstochowa, www.ekoprodukt.pl
16. Federacja Zielonych „Gaja”, ul. 5 Lipca 45, 70-374 Szczecin, www.gajanet.pl
17. Federacja Zielonych w Białymstoku, ul. Rumiankowa 14/4, 15-665 Białystok, www.zieloni-bialystok.w.pl
18. Fundacja Dom Lotosu, Ryszard Malec, ul. Dickensa 7/20, 02-107 Warszawa
19. Fundacja GAP, ul. Niecała 12/4, 00-098 Warszawa, www.gappolska.org
20. Fundacja Kultury Ekologicznej, ul. Strumykowa 2, 58-500 Jelenia Góra, www.fke.org.pl
21. Fundacja Partnerstwo Doliny Środkowej Odry, ul. Połabian 52, 52-339 Wrocław
22. Fundacja Pomocy Wzajemnej Barka ul. św. Wincentego 6/9, 61-003 Poznań, www.barka.org.pl
23. Fundacja PRO SCIENTIAE, ul. Skarżyńskiego 17, 60-408 Poznań
24. GI KWORUM, ul. Dobra 13, lok. 20, 00-384 Warszawa, www.kworum.com.pl
25. Gmina Dziadowa Kłoda ul. Oleśnicka 1, 56-504 Dziadowa Kłoda
26. Gmina Łapanów, 32-740 Łapanów 34, www.lapanow.pl
27. Gmina Żelów, ul. Żeromskiego 28, 97-425 Żelów, www.zelow.pl
28. GREENPEACE, ul. Włoska 10, 00-777 Warszawa, www.greenpeace.pl
29. Grupa O!eko, ul. Bema 32, 42-200 Częstochowa, www.oeko.f.pl
30. INFOBIO Informator Rynku Produktów Ekologicznych ul. Powstańców Wlkp. 30/9, 64-600 Oborniki, www.infobio.pl
31. Instytut Ochrony Zwierząt, ul. Śliska 3/52, 00-127 Warszawa, www.awionline.org
32. Instytut Spraw Obywatelskich, ul. Więckowskiego 33/127, 90-734 Łódź, www.iso.edu.pl
33. Klaster Bioprodukt, ul. Bema 32, 42-200 Częstochowa, www.oeko.f.pl
34. Klub Wegetarian, ul. Mikołajska 2, 31-027 Kraków
35. Koło Gospodyń Wiejskich, Bieńkówka 34-212 Bieńkówka 372

36. Krajowy Sejmik Chłopów Polskich, ul. Karłowicza 4, 20-027 Lublin
37. Krajowy Związek Zawodowy Rolników Ekologicznych św Franciszka "serceEKOziemi", ul. Jana Pawła II 2, 89-200 Szubin
38. Krakowska Gazeta Internetowa, ul. Solskiego 10/8, 31-215 Kraków,
39. Liga Ochrony Przyrody, ul. Tamka 37/2, 00-355 Warszawa, www.lop.org.pl
40. Magazyn „Obywatel”, ul. Więckowskiego 33/127, 90-734 Łódź, www.obywatel.org.pl
41. Międzynarodowa Koalicja Dla Ochrony Polskiej Wsi, ICPPC International Coalition to Protect the Polish Countryside, 34-146 Stryszów 156, www.icppc.pl, www.gmo.icppc.pl, www.eko-cel.pl
42. Międzywydziałowe Studenckie Koło Naukowe Rolnictwa Ekologicznego „SIEWCA”, pl.Grunwaldzki 24a,50-363 Wrocław, www.ekorolnictwo.pl
43. “Natu”, ul. Orłat Lwowskich 93, 41-208 Sosnowiec www.natu.pl
44. Niezależny Serwis Informacyjny Gliwice, ul. Młyńska 3/5, 44-100 Gliwice www.nsigliwice.republika.pl
45. Opolskie Stowarzyszenie Integracji Lokalnej, ul. Ozimska 48,45-368 Opole, www.eintegracja.com/agro
46. Planete Doc Review, ul. Widok 5/7/9, 00-023 Warszawa
47. Podlaskie Towarzystwo Rolnicze, Zajac 23, 07-100 Węgrów
48. Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „GG” , Lisiecka Anna, ul. Wspólna 30 p. 544, 00-960 Warszawa
49. Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne”, ul. Jeziorna 6, 89-608 Swornegacie
50. Polskie Stowarzyszenie Użytkowników i Przyjaciół Koni Roboczych oraz Konnych Producentów Zdrowej Żywności, Oddział Wielkopolski, Szreniawa, ul. Dworcowa 5, 62-052 Komorniki, www.konierobocze.pl/stowarzyszenie.htm
51. Polskie Towarzystwo Promocji Zdrowego Życia i Żywności, Rynek 9, 33-100 Tarnów www.zdrowa-zywnosc.pl
52. Powiat Suski ul. Mickiewicza 19, 34-200 Sucha Beskidzka <http://www.powiatsuski.pl/>
53. PPUH AGRO-EKO, ul. Wojska Polskiego 49B, 64-920 Piła, www.agro-eko.pl
54. Pracownia na Rzecz Wszystkich Istot, ul. Jasna 17, 43-360 Bystra, www.pracownia.org.pl
55. Pro Aktiv, ul. Smoleńsk 26/10, Kraków, www.proaktiv.pl
56. PSL Piast, al. Jerozolimskie 125/127, pokój 505, 02-017 Warszawa, www.pslpiast.org
57. Ruch Ekologiczny św. Franciszka z Asyżu REFA ul. Żółkiewskiego 14, 31-539 Kraków, www.refa.franciszkanie.pl
58. Samodzielna Pracownia Ekologii Człowieka i Ochrony Środowiska ul. Stawna 14/5, 67-200 Głogów
59. Społeczny Instytut Ekologiczny, ul. Hieronima 4 m. 25, 03-243 Warszawa, www.sie.most.org.pl
60. Spółdzielnia Socjalna „Świt”, Zdzisław Molenda, Chudobczyce 27, 64-423 Lubosz
61. Stadnina Koni Roboczych, Drużyna, ul. Powstańców Wlkp. 55, 62-053 Mosina, www.konierobocze.pl
62. Stowarzyszenie „AKADEMIA WSPIERANIA ROZWOJU CZŁOWIEKA”, ul. Tetmajera 4/2, 43-300 Bielsko-Biała, www.socjokreacja.pl
63. Stowarzyszenie „Młodzi Socjaliści” ul. Świętojańska 62/2, 81-391 Gdynia, www.mlodzi socjalisci.pl

64. Stowarzyszenie „Obywatele i Sprawiedliwość ul. Długa 29, 00-238 Warszawa, www.sossos.pl
65. Stowarzyszenie „Obywatele Obywatelom”, ul. Więckowskiego 33/127, 90-734 Łódź
66. Stowarzyszenie "Pracownia Aktywności Lokalnej", ul.Oleska 31, 45-052 Opole, www.pal.oai.pl
67. Stowarzyszenie „Pracownia na Rzecz Wszystkich Istot”, Oddział podkarpacki, Rudna Mała 184, 36-054 Mrowla
68. Stowarzyszenie „Wspólnota”, ul. Gajowiec 14, 44-246 Palowice
69. Stowarzyszenie ATTAC Obywatelska Inicjatywa Opodatkowania Obrotu Kapitałowego, skr.poczt. 67, 25-953 Kielce 12, www.attac.org.pl
70. Stowarzyszenie Ekologiczne Przyjaciół Ziemi Nadnoteckiej, Śmiłowo, ul. Jachna 1, 64-810 Kaczory
71. Stowarzyszenie Ekologiczno-Kulturalne „EKO-KULT”, ul. Jasionka 54b, 28-300 Jędrzejów
72. Stowarzyszenie Ekolubelszczyzna, ul. Bursaki 12, 20-150 Lublin, www.ekolubelszczyzna.pl
73. Stowarzyszenie Gmin, Powiatów i Regionów Nadbużańskich ul. Kazimierzowska 23, 08-110 Siedlce
74. Stowarzyszenie Integracyjne Wspólnoty Barka, Tomasz Flinik, Chudobczyce 27, 64-423 Lubosz www.siw.barka.org.pl
75. Stowarzyszenie Na Rzecz Ekologicznego i Rolniczego Postępu (SERP), ul. Królowej Marysieńki 33 m. 105, 02-954 Warszawa
76. Stowarzyszenie na Rzecz Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju "Zielona Ziemia", ul. Daszyńskiego 6, 46-060 Prószków
77. Stowarzyszenie Pomocy i Integracji Bezrobotnych „Lepsza Przyszłość”, Władysławowo 68, 64-310 Lwówek
78. Stowarzyszenie Świętokrzyski Komitet Obrony Społecznej, Domaszowice 79, 25-30 Kielce
79. Stowarzyszenie Wiejskie „Zielona Przestrzeń” Grabowo 55, 78-425 Biały Bór, <http://zielona.org/Stowarzyszenie>
80. Stowarzyszenie Wydawnicze BARKI ul. św. Wincentego 6/9, 61-003 Poznań
81. Stowarzyszenie Ziarno Grzybów 1/2, 09-533 Słubice, www.ziarno.org
82. SymBio Polska s.a., ul. Okopowa 20/23a, 20-020 Lublin, <http://symbio-organic.com/>
83. Towarzystwo na Rzecz Ziemi, ul. Leszczyńskiej 7, 32-600 Oświęcim
84. VERT Sklepy Zdrowa Żywność ul. Konecznego 4/50, 31-216 Kraków
85. Warmińsko-Mazurskie Stowarzyszenie Producentów Żywności Ekologicznej „EKOPOLSMAK”, Gnatowo 22, 11-400 Kętrzyn
86. Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna „Eko-Farma”, Władysławowo 68, 64-310 Lwówek
87. Zakład Przetwórstwa Owoców i Warzyw „WALDIBEN” Zalesiaki 50, 98-355 Działoszyn <http://www.waldiben.agro.pl>
88. Zieloni 2004 ul. Piękna 64a lok. 11, 00-672 Warszawa
89. ZNATURY.PL, sklep ekologiczny, ul. Stanisława 5, Katowice, www.znatury.pl
90. Związek Stowarzyszeń Podkarpacka Izba Rolnictwa Ekologicznego 36-072 Świlcza 168
91. Związek Zawodowy “Solidarni”, ul. Wojska Polskiego 18/305, 58-500 Jelenia Góra
92. ZZR Ojczyzna, Kolonia Żółkiew 14, 22-335 Żółkiewka
93. Żywność Ekologiczna BIO FOOD Białkowo, 87-400 Golub-Dobrzyń

D O W O D Y

Dołączono kopie dziewięciu dowodów

Koalicja „POLSKA WOLNA OD GMO”
Wystąpienie do Rzecznika Praw Obywatelskich Rzeczypospolitej Polskiej
Warszawa, grudzień 2008 r.